

2. 12. 2001

O D S E V I

V večni molk zazrt

France Balantič – rojen pred 80 leti

V frančiškanski samostan Ljubljana Tromostovje se je zatekla tako imenovana »Balantičeva družina« skupaj s študenti, ki upravljajo in usmerjajo revijo *Tretji dan*, da ob **osemdesetletnici** rojstva nekoč načrtno zamolčevanega pesnika Franceta Balan-

tiča vnovič premislilo sporočilo njegove poezije. V nekajurni presoji, zaznamovani z naslovom *Slovensko katoliško leposlovje včeraj in danes*, je sodelovalo pet izvedencev za poezijo, med njimi France Pibernik (kot najboljši poznavalec pesnikovega življenja in poezije), Janko Kos in Matija Ogrin.

Z razčlenbo predvojnega »zlatega« obdobja slovenskega katoliškega leposlovja, predvsem na primeru Balantičevega pesnjenja, so želeli izluščiti smernice za sodobno leposlovje katoliško in religiozno zaznamovanih besednih ustvarjalcev. Ali je dopustno govoriti o »katoliškem leposlovju«, se je spraševal predvsem literarni zgodovinar akademik Janko Kos.

»Vem, da je najlepši kraj na svetu Kamnik, in tudi gora še nisem pozabil.« Tako je pisal domačim, ko se v rojstni kraj več ni mogel vrniti. Tu je bil rojen 29. novembra 1921, s šestim letom je začel obiskovati zasebno malo šolo pri šolskih sestrah; bil je bister fantek, dobro je deklamiral pesmi, po naravi je bil nagajiv, vselej pa vesten mašni strežnik; za birmo je dobil nalivno pero in žepno uro. V letu 1933 je postal dijak na klasični gimnaziji v Ljubljani, po ma-

turi se je odločil za študij slavistike. Junija 1942 je moral v pregnanstvo v Gonars, kjer je bil pet mesecev (s številko 3741). Po vrniti se ni več vpisal na univerzo. Odšel je v Grahovo na Notranjskem, kjer si je poiskal zavetje v domobranski postojanki; v noči iz 23. na 24. november 1943 je postojanko ob silovitem napadu bojnikov iz hoste zajel ogenj, ki je med drugim pokončil tudi pesnika.

Pesniške prvence je Balantič v letu 1939 poslal Mladiki (s podpisom France Zoranov). V šolskem letu 1941/42 je kot študent slavistike zasnoval pesniško zbirko z naslovom *Muževna steblika*. Tine Debeljak ni bil ravno navdušen nad njegovimi pesmimi, češ da so preveč »bohote, baročne, večkrat skonstruirane«. Pozneje je za zbirko izbral le 25 pesniških enot; naslovni strani je dal napis: *Muževna sem steblika*. Zbirko je razdelil v tri cikle: *Žarki*, *Daj me k ustom*, *Žalostni rog*. Zadnjo pesnitev *Sin* je dodal kot samostojno enoto. Pesnik je za to zbirko že prejel honorar, vendar ni izšla; že kmalu je moral v Gonars. Spomine nanj je zapisal v zbirki *Soneti iz Gonarsa*.

Življenje pomlad in cvetoča kri

Te pesmi so izjemen dokument Balantičevega pesniškega ustvarjanja. V njih je načrtana skrajna meja snovnega in izraznega realizma, ki so ga vanj silile krute okoliščine v uničevalnem taborišču. V treh sonetih se je dotaknil neposrednosti časa in izpovedoval tragično usodo slovenskega človeka pod tujo okupacijo. Gonars ga je navdahnul za domovinsko, ljubezensko, religiozno in socialno pesem. Z njo je hotel premagovati grozo pred koncem življenja ter pred odhodom v večnost –, ki mu je neznana. V njej se vrste motivi hrepenenja, bolečin, strasti, sladkosti, v mnogih pa tudi motivi vrednot, kot so ljubezen, upornost, beseda, svoboda, lepota. Daje jim metafizičen značaj.

Balantičeva pesem je refleksija o življenju kot nezasluženem daru; prst, svetloba in Bog-Stvarnik – po teh virih je življenje pomlad in cvetoča kri (Iz ilovice); v vrtincu težke krvi je pesnik izgubljen (*Sacrum delirium*), v

razkošje življenja segata vedno znova bolest in slutnja smrti (Zubli nad prepadom, Črne gosli). Naj bo smrt še tako obvladujoča, nazadnje se bo do kraja razkrila in človeka dokončno sprejela vase (Agonija ljubezni).

Viharno ljubi žensko, a se je hkrati boji, da bi v tem razkošju ne utrpela »čistina življenja«, da bi se mu ne odmaknila večnost. O Bog, prosi pesnik, usmili se me v svoji dobroti ... povrni mi nekdanje moči, pogasi ogenj v mojih belih dvorih, da ne zgori (V vročici). Motiv ljubezni do ženske povezuje z motivom ljubezni do zemlje, domovine. Ko se bo vrnil domov, si bo na srce dal kot zdravilo domačo prst; prepoznala ga bo tudi živina, predal se bo vonjavam dobrotne zemlje. Odkriva, kako nekateri iščejo dobrot od tuje roke, odpravljajo se v tujino, kar je »veliki greh« (Veliki greh), zato pesnik kliče kralja Matjaža: *Daj vstani in priklji spet otroke, / ki iščejo darov od tuje roke*, tujina jim bo izpila vso kri. Pesni tudi z motivi tujca-okupatorja, ki preže na našega človeka in ga v taboriščih spreminjajo v »umazanega črva« ter »lačnega psa«, ki mu še večerna zarja postane krvav pljunek in je do kraja izropan doma in vsega (Vse).

Nekoč bo lepo

Svoj čas imenuje »nečisti čas«, žalostinko zapoje materi, sebi, poslednjemu, ki je v njem »spočeta smrt rodu«; njegov obup se vizionarno razklene v pesmi *Nekoč bo lepo*; iz obupa se odrešuje s hrepenenjem po večnosti, Bogu. On je tisti, ki prvi snubi, On je lepota, spoznan skozi tančico trpljenja – kot je zaznavno sonce skozi prežarjen oblak, On je zlata pšenica, pesnik pa »vitki vrč za božjo kri«, On je oaza popolnega miru. Odgovor božji ljubezni je človekova ljubezen; tudi ta mora biti preprosta, ponižna (pesem *Tkanina revna sem*). V dozorevanju sredi življenja v Bogu pesnik že čuti hkrati smrt, ki *potišeje* njegove pesmi. V smrti bi se pesnik rad dal, daroval Bogu do kraja. Že mu trpko dišijo kamni žrtvenika, že išče čistih ustnic svečenika, da bi njegov dar na žrtveniku spremenil. Zasluti čas, ko bo tudi sam nazadnje lončena, končno od Boga samega strta piščal. *Pel ti bom tam, Ti večna Lepota!* Kakšno bo to njegovo petje? Ne zven, prej molk, podoben tistemu, ki mu na hribu, brez križev in rož, sveti noč. *Jož, lep je molk s prstjo zasutih ust!*

JANI RAVENKO

Likovna upodobitev pesmi

Pesniku Balantiču za osemdesetletnico

H globljemu doživljanju poezije mladega pesnika Franceta Balantiča, posebno njegovih Sonetov iz Gonarsa, pomagajo lesorezi akademskega slikarja Marjana Tršarja. Ob osemdesetletnici pesnikovega rojstva je 34 slikarjevih ilustracij, originalnih lesorezov, oblikovalo razstavo v atriju frančiškanskega samostana Ljubljana Tromostovje. Ob odprtju, 23. novembra, je o svojih umetninah in tesnem prijateljevanju s pesnikom Balantičem spregovoril Tršar sam.

Lesorezi so ilustracije k Balantičevim pesmim. Globoko občutene so lahko tudi orgelske improvizacije ob recitalih izbranih pesnikovih sonetov, kot so jih po odprtju razstave koncertirali v frančiškanski cerkvi. Najgloblje pa nas vendarle nagovori poezija sama – v ubrani tišini s pisno besedo. Takrat nam pesem kot ljubeča prijateljica odkriva svoje srce, ki ni ne »katoliško«, ne »pravoslavno«, ne »pogansko«, ne »slovensko«, temveč s svetostjo pratišine zaznamovano, torej povsem božje.

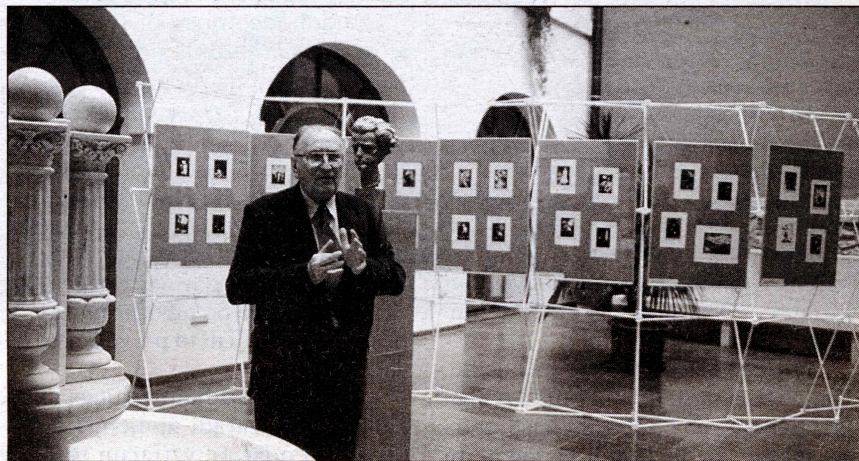
Del lesorezov, ki so v sestavi razstave, je nastal v času skupnega počitnikovanja Franceta Balantiča, Marja-

na Tršarja in Franceta Kremžarja na Veliki planini, kjer je Balantič zasnoval svoj Venec. Ko so se klatili po razkošju pozne planinske jeseni, je Tršar vsakih sto korakov sedel in risal. Že takrat so se porajali utrinki, ki so pesniku zoreli v »pomiritev z Bogom in Smrtjo«, slikarju pa niso ubežali trpki dnevi sestoja v nič v taboriščih Gonarsa in Teharij.

Drugi del obsega Tršarjeve lesoreze iz pesnikovega Venca (210 verzov), ki je izšel v Ljubljani leta 1944.

V uvodni besedi k ciklu pesmi z bibliofilsko opremo je Tine Debeljak med drugim zapisal: »V njem je namreč na edinstveni način pokazana pomiritev življenja polnega mladosti z mislijo na smrt, ki jo je tako s strahom zaslutil že v tistem zadnjem mesecu leta 1940, a jo je tragično herojsko doživel tri leta pozneje ne kot na pljučih bolan poet, temveč kot vojščak, ki 'pred mrtvim ognjiščem odgovarja za domačijo'.«

ce

Akademski slikar Marjan Tršar predstavlja razstavo svojih ilustracij